

مقدمه

پیشرفت تحصیلی به معنای مقدار یادگیری آموزشی است (سلیمان‌نژاد و شهرآرای، ۱۳۸۰). در هر نظام تعلیم و تربیت، میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان یکی از شاخص‌های موفقیت در فعالیت‌های علمی است. سنجش میزان پیشرفت تحصیلی و عوامل مؤثر بر آن، از جمله مسائلی است که توجه محققان مختلف را به خود جلب کرده‌اند (غلامی و همکاران، ۱۳۸۵). پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، یکی از شاخص‌های مهم در ارزیابی آموزش و پرورش است. جامعه، به‌ویژه آموزش و پرورش، نسبت به سرنوشت فرد، رشد و تکامل موفقیت‌آمیز وی و جایگاه او در جامعه، علاقه‌مند و نگران است و انتظار دارد فرد در جوانب گوناگون اعم از ابعاد شناختی و کسب مهارت و توانایی و نیز در ابعاد شخصیتی، عاطفی و رفتاری، آنچنان‌که باید، پیشرفت و تعالی یابد (پاییزی و همکاران، ۱۳۸۶). یکی از مشکلات شایع نظام آموزشی در بسیاری از کشورهای جهان، پدیده «افت تحصیلی» است که زیان‌های علمی، فرهنگی و اقتصادی زیادی متوجه دولت‌ها و خانواده‌ها می‌کند. تلاش برای شناسایی عوامل مهم در پیشرفت تحصیلی و ارائه راهبردها و انجام اقداماتی در جهت کاهش خسارات ناشی از افت تحصیلی، مستلزم تحقیقات بسیار در این زمینه است (سکاکی و زاهد، ۱۳۸۵). عوامل مختلفی می‌تواند در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دخیل باشد که این عوامل می‌تواند اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... باشد در این میان دین هم می‌تواند به‌عنوان یک نهاد مهم در تحصیل و آموزش دانش‌آموزان مؤثر باشد. علاوه بر اینکه، دین خود یک دستگاه معرفتی مهم است، کسب شناخت و معرفت در اسلام از جایگاه ممتازی برخوردار است و اسلام مسلمانان را به کسب آن تشویق نموده و در آیات قرآن، بیش از هر متن مقدس دیگری، به شناخت و کسب معرفت بها داده شده و در آیات فراوانی درباره امکان، منابع و ابزار شناخت و یا موضوعات شناخت سخن به میان آمده است. تکرار واژه‌هایی مانند تدبّر، تفکر، تعقل، برهان، علم، بصیرت، عبرت و صاحبان علم، در صورت‌های گوناگون، بیانگر اهمیت و ارزش علم و دانش در اسلام است. در قرآن، بدترین سرزنش‌ها متوجه کسانی است که با علم و دانش ورزی مخالفت می‌کنند و بدون هیچ‌گونه مدارا، با انواع موانع تعقل و آزاداندیشی مانند تقلید، تعصب، پیروی از ظن و گمان، متابعت نفس، سنت پرستی، شخص پرستی و نیاکان پرستی، به شدت مقابله کرده و در مقابل، از تمام شیوه‌های گسترش و تعمیق معرفت و شناخت، مانند پیروی از برهان، حقیقت‌طلبی، بحث و گفت‌وگو، و میدان دادن به تعاطی افکار و اندیشه‌ها، به نکوترین روش‌ها حمایت نموده است (فصیحی، ۱۳۸۶).

رابطه عمل به باورهای دینی و سرمایه اجتماعی با وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه

محمد قمری / استادیار گروه مشاوره دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اهر، اهر، ایران
 counselor_ghamari@yahoo.com
 ابراهیم اسماعیلی / کارشناسی ارشد مشاوره دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر، اهر، ایران
 محمود اعظمی / دکترای تعلیم و تربیت (مری) دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اهر، اهر، ایران
 دریافت: ۱۳۹۲/۹/۲۶ - پذیرش: ۱۳۹۳/۲/۲۸

چکیده

هدف این پژوهش تعیین رابطه سرمایه اجتماعی و عمل به باورهای دینی با وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان بود. روش تحقیق از نوع همبستگی و نمونه مورد مطالعه، تعداد ۱۴۵ نفر از دانش‌آموزان مقطع متوسطه در شهر صائین قلعه بودند که به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند و پرسش‌نامه‌های سرمایه اجتماعی و عمل به باورهای دینی بر روی آنها اجرا شدند. برای اندازه‌گیری وضعیت تحصیلی، از معدل تحصیلی دانش‌آموزان استفاده شد. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون تحلیل شدند. نتایج به‌دست‌آمده نشان داد که بین عمل به باورهای دینی و وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان و نیز بین سرمایه اجتماعی و وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. همچنین نتیجه تحقیق نشان داد که ۳۷ درصد از تغییرات (واریانس) متغیر وضعیت تحصیلی توسط دو متغیر عمل به باورهای دینی و سرمایه اجتماعی توضیح داده می‌شود و ۶۳ درصد نیز وضعیت تحصیلی به تغییرات سایر متغیرها و عوامل است.

کلیدواژه‌ها: سرمایه اجتماعی، باورهای دینی، پیشرفت تحصیلی.

«سرمایه اجتماعی» به‌عنوان پیوند اجتماعی یک جامعه تعریف می‌شود (ویکفیلد و پولند (Wakefield & Poland, ۲۰۰۵)). پوتنام (Putnam) (۲۰۰۰) سرمایه اجتماعی را به‌عنوان روابط بین افراد، شبکه اجتماعی، هنجارهای تعامل اجتماعی و اعتماد موجود در عرصه روابط می‌داند. از نظر پکستون (Paxton) (۲۰۰۲)، سرمایه اجتماعی دارای دو جنبه اساسی است: یکی پیوندی عینی بین مردم، شامل گروه‌هایی است که مردم را در زندگی روزانه‌شان به هم پیوند می‌دهد. دیگری پیوندی ذهنی است که شامل اعتماد و تعامل اجتماعی بین مردم است. پژوهش چان و رانس (Rance & Chan) (۲۰۰۶) نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی به‌عنوان یک متغیر عام‌تر با شادمانی رابطه مثبت دارد. وجود روابط گسترده‌تر بر چگونگی ادراک فرد از موقعیت‌های اجتماعی خویش اثر گذاشته و بدین‌وسیله، سلامت جسمانی و روانی فرد را تأمین می‌کند. سرمایه اجتماعی با تعدادی از پیامدهای مثبت از جمله سلامت روانی مرتبط است (ولش و بری (Welsh & Berry), ۲۰۰۹).

نتایج تحقیق گلی و هرسلف (Harslod Gele & ۲۰۱۰) نشان داد کسانی که با دیگران در هنگام پریشانی مصاحبت می‌کنند، به احتمال بیشتری سلامتی‌شان را در مقایسه با کسانی که از چنین امکانی محروم بودند، مثبت درجه‌بندی کردند. تحقیقات نشان داده است که دارایی کودک از سرمایه اجتماعی خانواده و جامعه، احتمال ترک تحصیل را کاهش می‌دهد (بهزاد، ۱۳۸۱). کلمن نیز ارتباط سرمایه اجتماعی در خانواده و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان را مورد توجه قرار داده است (شریفیان، ۱۳۸۰). پیوندها و شبکه‌های اجتماعی افراد، به‌عنوان سرمایه اجتماعی بالقوه آنها می‌تواند در ارائه و انتقال اطلاعات و آگاهی تحصیلی و همچنین انتقال هنجارها و ارزش‌های تحصیلی سهم بسزایی داشته باشد. همچنین افزایش دامنه و شدت پیوندهای اجتماعی می‌تواند از طریق فرایندهایی، زمینه مناسب را برای موفقیت تحصیلی فراهم سازد. نظریه سرمایه اجتماعی، با تأکید بر شبکه‌های اجتماعی و تحلیل منافع حاصله از ایجاد پیوندهای اجتماعی در سطوح مختلف، تحلیل نوینی از سازوکار موفقیت تحصیلی به دست می‌دهد (نازک‌تبار و ویسی، ۱۳۸۷).

در میان عناصری که در جامعه سرمایه اجتماعی را به وجود می‌آورند و یا حتی خود به‌عنوان سرمایه اجتماعی قلمداد می‌گردند، «دین» را نباید نادیده انگاشت. دین یکی از عوامل سازنده کارکردهایی است که سرمایه اجتماعی نیز به نوعی آنها را داراست. «افراد بر حسب دین و مذهبی که دارند، ممکن است منشأ مشارکت باشند. مانند حضور و فعالیت در امور مساجد، تکایا، کلیساها و اماکن مذهبی و زیارتی» (الوانی و نقوی، ۱۳۸۰). به گفته وبر، «مذهب می‌تواند شبکه اعتمادی در بین

افراد ایجاد کند که برای روابط تجاری و مبادله اقتصادی نیز ضروری باشد» (فوکویاما، ۱۳۷۹). فنیگر (Feniger) و همکاران (۲۰۰۴)، به بررسی ارتباط بین سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی و پیشرفت تحصیلی در مدارس مذهبی و غیرمذهبی فلسطین اشغالی پرداختند. این محققان، با استفاده از تجزیه و تحلیل سلسله‌مراتبی نشان می‌دهند زمانی که زمینه اقتصادی و اجتماعی دانش‌آموزان و انتخاب مدرسه، دانش‌آموزان مدرسه مذهبی در فلسطین اشغالی کنترل می‌شود، به‌طور متوسط، این دانش‌آموزان نمره بالاتر در آزمون‌های استاندارد شده خواندن و ریاضی نسبت به دانش‌آموزان در مدارس غیرمذهبی کسب می‌کنند (فنیگر و همکاران، ۲۰۰۴).

کینگ و فرو (King & Furrow) (۲۰۰۴)، در تحقیقی با عنوان «دین به‌عنوان یک منبع توسعه مثبت جوانان؛ دین، سرمایه اجتماعی و پیامدهای اخلاقی»، به بررسی رابطه مذهب و سرمایه اجتماعی در بین جوانان پرداختند. نتایج نشان داد که جوانان فعال مذهبی منابع سرمایه اجتماعی سطح بالاتری را نشان می‌دهند و اینکه تأثیر نوجوانان مذهبی بر نتایج اخلاقی از طریق منابع سرمایه اجتماعی بود. مک‌کن (McKune) (۲۰۰۷)، به بررسی ارتباط بین مذهب و پیشرفت تحصیلی در میان نوجوانان پرداخته است. نتایج نشان داد که ارتباط بین مذهبی بودن دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی، تا حد زیادی به سرمایه اجتماعی خانواده وابسته است. اما ارتباط بین پیشرفت تحصیلی و همگنی مذهبی بین والدین و نوجوانان تا حد زیادی مستقل از سرمایه اجتماعی خانواده و جامعه است (مک‌کن، ۲۰۰۷). فانگ کای (Fung Ka Yi) (۲۰۱۰) به بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان روستایی چین پرداخته است.

با توجه به اهمیت عمل به باورهای دینی که تأثیر آن به اشکال گوناگون بر زندگی افراد قابل مشاهده است و نیز اهمیت سرمایه اجتماعی، که می‌تواند به‌عنوان عاملی تسهیل‌کننده در روابط اجتماعی موجبات ایجاد فرصت‌های مختلف آموزشی، و... برای دانش‌آموزان گردد، در این تحقیق رابطه عمل به باورهای دینی و سرمایه اجتماعی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه مورد مطالعه قرار می‌گیرد. تا با تعیین رابطه متغیرهای مورد مطالعه درک علمی از موضوع حاصل شود. بنابراین، با توجه به هدف فوق، فرضیه‌های زیر در تحقیق حاضر آزمون می‌شوند:

۱. بین عمل به باورهای دینی و وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.
۲. بین سرمایه اجتماعی و وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.
۳. عمل به باورهای دینی و سرمایه اجتماعی، وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان را پیش‌بینی می‌کند.

روش تحقیق

در این پژوهش، روش مورد استفاده برای بررسی موضوع مورد مطالعه، روش همبستگی است. جامعه آماری در این پژوهش کلیه دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر صائین قلعه است که در سال تحصیلی ۹۱-۹۰ در مدارس متوسطه مشغول تحصیل بودند.

نمونه آماری و روش نمونه‌گیری

در این پژوهش، از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای غیرنسبی استفاده شد. چون اعضای جامعه در طبقات و بخش‌های فرعی نظیر دبیرستان‌های مختلف دخترانه و پسرانه و نیز پایه‌های مختلف اول، دوم و سوم متوسطه قرار داشتند بنابراین، از روش طبقه‌بندی غیرنسبی استفاده شد. جمعیت مورد مطالعه از نظر متغیر جنسیت، به دو طبقه و نیز به لحاظ پایه‌های تحصیلی به ۴ پایه اول، دوم، سوم و پیش‌دانشگاهی تقسیم می‌شود. بنابراین، از نظر متغیر جنسیت از مدارس دخترانه ۴۵ نفر و از مدارس پسرانه ۱۰۰ نفر انتخاب شد. همچنین از پایه اول ۳۲ نفر و از پایه دوم ۵۳ نفر و از پایه سوم ۴۱ نفر و از پایه پیش‌دانشگاهی ۱۹ نفر به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند.

ابزارهای پژوهش

به‌منظور سنجش وضعیت تحصیلی از میانگین نمره دروس دانش‌آموزان در امتحانات پایانی خرداد استفاده شد.

الف. سرمایه اجتماعی

داده‌های موردنیاز متغیر سرمایه اجتماعی در این پژوهش، از گزارش WVS (پیمایش ارزش‌های جهانی) در سال ۹۷-۱۹۹۵ که در سطح کلان انجام شده، به‌دست آمده‌اند. مبارکی (۱۳۸۳) آن را در تحقیق خود به‌کار برده و برخی سؤالات آن را تغییر داده یا اضافه کرده است. در تحقیق مبارکی (۱۳۸۳) پایایی مقیاس‌ها مورد سنجش قرار گرفته شده و گویه‌هایی که موجب کاهش ضریب آلفای مقیاس شده، از مقیاس حذف گردیده‌اند. آلفای کرونباخ توسط مبارکی برای هر یک از خرده‌مقیاس‌ها به شرح زیر گزارش شده است: مشارکت اجتماعی ۰/۷۷، علاقه فراوان به جامعه ۰/۸۰، اعتماد اجتماعی ۰/۷۷، روابط همسایگی ۰/۸۸، روابط خانوادگی و دوستان ۰/۶۸، خودباوری ۰/۸۱، گرایش نسبت به دیگران ۰/۴۲، کمک یا ایثار به غریبه‌ها ۰/۷۵، کنترل اجتماعی غیررسمی ۰/۶۳، احساس محرومیت نسبی ۰/۸۵. در این تحقیق، نمره کلی پرسش‌نامه مورد استفاده قرار گرفته است.

ب. عمل به باورهای دینی

در این پژوهش، از پرسش‌نامه برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است. به‌منظور سنجش میزان عمل به باورهای دینی از پرسش‌نامه استاندارد *گزارش‌گری* (۱۳۷۹) استفاده شده است. این آزمون، دارای ۲۵ ماده است که عمل به باورهای دینی را اندازه‌گیری می‌کند. هر پرسش پنج گزینه دارد که از صفر تا چهار نمره‌گذاری می‌شود. بدین ترتیب، کمترین نمره کل (صفر) به‌معنای عمل نکردن به هیچ‌یک از باورهای دینی، و بیشترین نمره (۱۰۰) بیانگر عمل به همه باورهای دینی به‌شمار می‌آید. پایایی این آزمون، از طریق بازآزمایی و دو نیمه کردن به ترتیب ۰/۷۶ و ۰/۹۱ و آلفای کرونباخ ۰/۹۴ گزارش شده است (کیانی و همکاران، ۱۳۹۱). در این تحقیق نیز آلفای کرونباخ برای پرسش‌نامه ۰/۹۲ به‌دست آمد.

یافته‌های تحقیق

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی آزمودنی‌ها در متغیرهای مورد مطالعه

ابعاد سرمایه اجتماعی	تعداد	میانگین	انحراف معیار	واریانس	حداکثر	حداقل
عمل به باورهای دینی	۱۴۴	۸۹/۶۳	۱۴/۱۷	۲۰۰/۸۳۶	۱۱۴	۲۵
سرمایه اجتماعی	۱۴۵	۲۰۶/۴۳	۲۵/۲۸	۶۳۹/۲۶	۳۶۴	۱۱۴
پیشرفت تحصیلی	۱۴۵	۱۶/۳۹	۲/۱۱	۴/۴۴۲	۲۰	۸/۶۲

جدول ۱، بیانگر شاخص‌های توصیفی از جمله فراوانی، میانگین، انحراف معیار و دیگر آمارها است.

فرضیه اول: بین عمل به باورهای دینی و وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.

جدول ۲. همبستگی بین عمل به باورهای دینی و وضعیت تحصیلی

متغیر	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری	تعداد
عمل به باورهای مذهبی	۰/۴۷۳	۰/۰۱	۱۴۴
پیشرفت تحصیلی			

همان‌گونه که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر عمل به باورهای دینی و وضعیت تحصیلی برابر با ۰/۴۷۳ است. این ضریب همبستگی در سطح معنی‌داری $\alpha = 0/01$ معنی‌دار است. بنابراین، فرضیه اول تحقیق تأیید می‌شود و می‌توان گفت: بین عمل به باورهای دینی و وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت و معنادار وجود دارد.

فرضیه دوم: بین سرمایه اجتماعی و وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.

جدول ۳. همبستگی پیرسون بین سرمایه اجتماعی و وضعیت تحصیلی

متغیر	ضریب همبستگی	سطح معنی داری	تعداد
سرمایه اجتماعی	۰/۵۵۳	۰/۰۱	۱۴۴
پیشرفت تحصیلی			

همان‌گونه که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر سرمایه اجتماعی و وضعیت تحصیلی برابر با ۰/۵۵۳ است. این ضریب همبستگی در سطح معنی داری $\alpha = ۰/۰۱$ معنی دار است. بنابراین، فرضیه دوم تحقیق تأیید می‌شود و می‌توان گفت: بین سرمایه و وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت و معنادار وجود دارد.

فرضیه سوم: عمل به باورهای دینی و سرمایه اجتماعی وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان را پیش‌بینی می‌کند.

جدول ۴. جدول ANOVA آماره‌های آزمون مدل رگرسیونی

	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری
رگرسیون	۲۴۳/۹۴۶	۲	۱۲۱/۹۷۳	۴۳/۶۷۳	۰/۰۰۰(a)
باقیمانده	۳۹۳/۷۹۴	۱۴۱	۲/۷۹۳		
کل	۶۳۷/۷۴۰	۱۴۳			

در جدول ۴ آماره‌های آزمون مدل رگرسیونی نشان داده شده است. مقدار F برابر با ۴۳/۶۷ و با درجه آزادی ۲ و ۱۴۱ در سطح معنی داری ۰/۰۰۱ معنی دار است، بنابراین، فرض «رگرسیون معنی دار نیست»، با اطمینانی بالاتر از ۰/۹۹۹ رد می‌شود. از این رو، می‌توان گفت: مدل رگرسیونی برآورد شده معنی دار است.

جدول ۵. ضرایب رگرسیون

مدل	ضرایب استاندارد شده		ضریب استاندارد	t	سطح معنی داری	R	R ²	R ² تعدیل شده
	B	Std. Error						
۱	ثابت	۴/۷۹۶	۱/۲۵۴	۳/۸۲۵	۰/۰۰۰	۰/۶۲	۰/۳۸	۰/۳۷
	سرمایه اجتماعی	۰/۰۳۷	۰/۰۰۶	۶/۰۲۵	۰/۰۰۰			
	عمل به باورهای دینی	۰/۰۴۵	۰/۰۱۱	۰/۳۰۳	۴/۲۱۳	۰/۰۰۰		

متغیر وابسته: وضعیت تحصیلی متغیرهای پیش‌بین: عمل به باورهای دینی، سرمایه اجتماعی.

در جدول ۵، آماره‌ها و ضرایب مربوط به مدل رگرسیون نشان داده شده است. مقدار ضریب همبستگی چندگانه R، برابر با ۰/۶۲ است، این مقدار همبستگی بین متغیرهای مستقل، یعنی عمل به باورهای دینی و سرمایه اجتماعی با پیشرفت تحصیلی یک همبستگی مثبت و قوی می‌باشد. مقدار R² محاسبه شده، برابر با ۰/۳۸ و R² تعدیل شده برابر با ۰/۳۷ است؛ یعنی می‌توان گفت: ۳۷ درصد از تغییرات (واریانس) متغیر پیشرفت تحصیلی توسط دو متغیر عمل به باورهای دینی و سرمایه اجتماعی توضیح داده می‌شود و ۶۳ درصد باقی نیز پیشرفت تحصیلی به تغییرات سایر متغیرها و عوامل است.

همچنین نتایج مندرج در جدول ۵ نشان می‌دهد که ضریب استاندارد β بین سرمایه اجتماعی و وضعیت تحصیلی مثبت و معنی دار است. از این رو، تأثیر سرمایه اجتماعی بر وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان معنی دار است. در کنار سرمایه اجتماعی، تأثیر متغیر عمل به باورهای دینی هم برآورد شده است. ضریب استاندارد β بین عمل به باورهای دینی و وضعیت تحصیلی مثبت و معنی دار است. به همین دلیل، تأثیر عمل به باورهای دینی بر وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان معنی دار است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این تحقیق، تعیین رابطه عمل به باورهای دینی و سرمایه اجتماعی با وضعیت دانش‌آموزان بود. نتیجه تحقیق نشان داد که بین عمل به باورهای دینی و پیشرفت تحصیلی، همچنین بین سرمایه اجتماعی و وضعیت تحصیلی رابطه وجود دارد. می‌توان گفت: هر قدر عمل به باورهای دینی در دانش‌آموزان بیشتر شود، وضعیت تحصیلی آنها افزایش خواهد یافت. نتیجه به دست آمده با نتایج مک‌کن (۲۰۰۷) و حبیب‌وند (۱۳۸۷) همخوانی دارد. یافته‌ها نشان می‌دهند هر چقدر سرمایه اجتماعی در دانش‌آموزان افزایش یابد، وضعیت تحصیلی آنها افزایش خواهد یافت. نتیجه به دست آمده مؤید /ندرسون (۲۰۰۸)، فانگ کایی (۲۰۱۰)، آکار (Acar) (۲۰۱۱) است. همان‌گونه که اشاره شد، یکی از عواملی که موجب ظهور و تقویت سرمایه اجتماعی می‌شود، دین است. همچنین تأثیر دین بر پیشرفت تحصیلی، می‌تواند به کمک مکانیسم‌هایی اتفاق بیافتد. یکی از این مکانیسم‌ها، متغیر مهم سرمایه اجتماعی است. این متغیر به صورت مستقیم و متغیر واسطه، موجب تأثیر متغیرهای دیگر بر پیشرفت تحصیلی باعث شود. درباره تأثیر عمل به باورهای دینی و سرمایه اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی، تحقیقات مختلف صورت پذیرفته است. نتایج این تحقیقات در بسیاری از موارد مشابه و در برخی

موارد متفاوت است. مک کن (۲۰۰۷) نشان می‌دهد که ارتباط بین مذهبی بودن دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی، تا حد زیادی به سرمایه اجتماعی خانواده وابسته است. اندرسون (۲۰۰۸) نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی میان معلمان در مدرسه، بین معلمان و دانش‌آموزان و میان دانش‌آموزان در یک کلاس، سهم قابل توجهی در تحقق یادگیری و احتمال پیشرفت دارد.

فانگ کای (۲۰۱۰) نشان می‌دهد که قدرت سرمایه اجتماعی در مسیر روند پیشرفت تحصیلی است. خانواده و مدرسه، منبع مهمی از سرمایه اجتماعی در فرایند موفقیت آموزشی آنها به‌شمار می‌روند. اکار (۲۰۱۱) در مقاله‌ای به بررسی ارتباط سرمایه اجتماعی با موفقیت تحصیلی می‌پردازد. به نظر آکار، بازتاب و سهم سرمایه اجتماعی را می‌توان در عرصه آموزش مشاهده کرد.

با توجه به این بحث، و نتایج به‌دست‌آمده می‌توان گفت: هر دو متغیر عمل به باورهای دینی و سرمایه اجتماعی، بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر صائین قلعه تأثیر مثبت دارد. عمل به باورهای دینی، از سوی دانش‌آموزان به‌صورت مستقیم، با بهبود وضعیت روانی و نیز به‌صورت غیرمستقیم از طریق تقویت شبکه روابط اجتماعی دانش‌آموز با دیگران (سرمایه اجتماعی) و نیز بهبود وضعیت روانی دانش‌آموز منجر به پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان می‌شود.

تأثیر دین بر پیشرفت تحصیلی، می‌تواند به کمک مکانیسم‌هایی صورت گیرد که یکی از این مکانیسم‌ها، متغیر مهم سرمایه اجتماعی است که این متغیر به‌صورت مستقیم و به‌صورت واسطه، موجب تأثیر متغیرهای دیگر بر پیشرفت تحصیلی می‌شود (الوانی و شیرانی، ۱۳۸۰).

این نتیجه، با نتایج تحقیق پوتنام (۱۹۹۳)، پوتنام (۲۰۰۰)، وولکوک (Woolcock) (۲۰۰۱) همخوان است که بین سرمایه اجتماعی و عملکرد تحصیلی رابطه مثبت گزارش کردند. بسیاری از تحقیقات در مورد سرمایه اجتماعی نشان می‌دهند که پیوندهای اجتماعی نه‌تنها سلامت شخصی، بلکه سلامت اجتماعی ما را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهند (لونهاردت (Leonhardt)، ۲۰۱۰).

با توجه به نتیجه این تحقیق، پیشنهاد می‌شود فضای مذهبی مناسب در مدرسه فراهم آید و از فضای فیزیکی مدرسه تجهیزات آموزش و کمک آموزشی، برگزاری مراسم سازنده و نشاط‌انگیز عبادی، بهره‌برداری شود. از کتاب‌های درسی و پیام‌های مذهبی آن استفاده و ضوابط اخلاقی و دینی از سوی معلمان و مدیران در برخورد با دانش‌آموزان رعایت شود. جلسات مذهبی خارج از مدرسه، با شرکت داوطلبانه دانش‌آموزان علاقه‌مند تشکیل شود و برنامه‌های مذهبی مناسب، نظیر آموزش‌های دینی، گردش‌های دسته‌جمعی، اجرای سرودهای مذهبی، تئاترهای سازنده، مطالعه قصه‌ها و داستان‌های دینی، مشاهده فیلم‌های سودمند با مضامین مذهبی تنظیم شود.

منابع

الوانی، سیدمهدی و علیرضا شیروانی، ۱۳۸۰، «سرمایه اجتماعی مفاهیم و نظریه‌ها»، *مدیریت*، ش ۳۳، ص ۳-۲۶.
بهباد، داود، ۱۳۸۱، «سرمایه اجتماعی: بستری برای ارتقای سلامت روان»، *رفاه اجتماعی*، سال دوم، ش ۶، ص ۵۳-۴۳.
پاییزی، مریم و همکاران، ۱۳۸۶، «بررسی اثربخشی آموزش ابراز وجود بر شادکامی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر پایه دوم رشته علوم تجربی دبیرستان‌های تهران»، *مطالعات روان‌شناسی*، ش ۴، ص ۴۳-۲۵.
حبیب‌وند، علیمراد، ۱۳۸۷، «رابطه جهت‌گیری مذهبی با اختلالات روانی و پیشرفت تحصیلی»، *روانشناسی و دین*، ش ۳، ص ۷۹-۱۰۸.

سکاکی، سیاوش و عادل زاهد، ۱۳۸۵، «بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی در بین دانشجویان شاهد و ایثارگر و آزاد استان اردبیل»، سایت: <http://www.navideshahed.com/fa/index.php>
سلیمان‌نژاد، اکبر و مهرناز شهرآرای، ۱۳۸۰، «ارتباط منبع کنترل و خودتنظیمی با پیشرفت تحصیلی»، *روانشناسی و علوم تربیتی*، ش ۲، ص ۱۷۵-۱۹۸.

شریفیان‌ثانی، مریم، ۱۳۸۰، «سرمایه اجتماعی: مفاهیم اصلی و چارچوب نظری»، *رفاه اجتماعی*، ش ۲، ص ۵-۱۸.
غلامی، یونس و همکاران، ۱۳۸۵، «رابطه انگیزش پیشرفت و خود پنداشت با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه هشتم در درس علوم بر اساس تحلیل نتایج "نیمز-آر"»، *روانشناسان ایرانی*، ش ۷، ص ۲۰۷-۲۱۸.
فضیحی، امان‌الله، ۱۳۸۶، «دین و سرمایه اجتماعی»، *معرفت*، ش ۱۲۳، ص ۷۹-۱۰۰.

فوکویاما، فرانسیس، ۱۳۷۹، *پایان نظم: سرمایه اجتماعی و حفظ آن*، ترجمه غلام‌عباس توسلی، تهران، جامعه ایرانیان.
کیایی، ژاله و همکاران، ۱۳۹۱، «جهت‌گیری دینی و جهت‌گیری پرسش‌گری دانشجویان دانشگاه صنعتی امیرکبیر»، *پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، ش ۶۵ ص ۱-۲۱.

گلزاری، محمود، ۱۳۷۹، *مقیاس عمل به باورهای دینی*، خلاصه مقاله همایش دین و بهداشت روان.
مبارکی، محمد، ۱۳۸۳، *بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و جرم*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهش اجتماعی، تهران، دانشگاه شهید بهشتی.
نازک‌تبار، حسین، رضا ویسی، ۱۳۸۷، «واکوی رابطه سرمایه اجتماعی خانواده با تحصیل فرزندان، فرایند مدیریت و توسعه»، *فرایند مدیریت و توسعه*، ش ۶۸ و ۶۹، ص ۱۲۱-۱۴۹.

Acar, E, ۲۰۱۱, Effects of social capital on academic success: A narrative synthesis, *Educational Research and Reviews*, v. ۶ (۶), p. ۴۵۶-۴۶۱.

Anderson, Joan. B, ۲۰۰۸, social capital and student learning: empirical results from latin American primary schools, *Economics of education reviews*, N. ۲۷, p. ۴۳۹-۴۴۹.

Chan, Y. K, & Rance, ۲۰۰۶, Network size, social support and happiness in later life: a comparative study of Beijing and Honking, *Journal of happiness studies*, v. ۷, p. ۸۷-۱۱۲.

Coleman, James S, ۱۹۸۸, "Social Capital in the Creation of Human Capital", *American Journal*

رابطه عمل به باورهای دینی و سرمایه اجتماعی با وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه ۱۰۷

of sociology, v. ۹۴, p. ۹۵-۱۲۰. The International Bank for Reconstruction and Development, ۲۰۰۰, The World Bank, Washington, US: ۱۳-۳۹.

Feniger Yariv, & et al, ۲۰۰۴, *Cultural Capital, Social Capital and Educational Achievement in, Religious and Secular Education in Israel*, Department of Sociology and Anthropology, Tel Aviv University.

Fung Ka Yi, ۲۰۱۰, *A Study of Social Capital and Educational Achievement of Rural Students in China*, Hong Kong Baptist University.

Gele, A, & Harslod, I, ۲۰۱۰, Types of social capital resources and self-rated health among the Norwegian adult population, *International Journal for Equity in Health*, v.۹, <http://www.equityhealthj.com/content/9/1/8>.

King, P. E, & Furrow, J. L, ۲۰۰۴, Religion as a Resource for Positive Youth Development: Religion, Social Capital, and Moral Outcomes, *Developmental Psychology*, v. ۴۰, N ۵, p. ۷۰۳-۷۱۳.

Leonhardt, D, ۲۰۱۰, *Health and psychology*, Energy Bulletin.

McKune, & Allen Benjamin, ۲۰۰۷, *Religion and Academic Achievement Among Adolescents*, brigham young university, See in: http://www.lib.byu.edu/generic_copyright.html.

Paxton, P, ۲۰۰۲, "Social Capital and Democracy: an Interdependent Relationship", *American sociological review*, v. ۶۷, p. ۲۵۴-۲۷۷.

Putnam, R. D, ۱۹۹۳, *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton NJ: Princeton University Press.

Putnam, R. D, ۲۰۰۰, *Bowling Alone: The Collapse and Revival of America Community*, New York: Simon & Schuster.

Wakefield S. E, & Poland B, ۲۰۰۵, Family, friend or foe? Critical reflections on the relevance and role of social capital in health promotion and community development, *Social Science & Medicine*, v. ۶۰ (۱۲), p. ۲۸۱۹-۲۸۳۲.

Welsh, J. A, & Berry H. L, ۲۰۰۹, *Social capital and mental health and well-being*, National Centre for Epidemiology and Population Health, The Australian National University, Paper presented at the Biennial HILDA Survey Research Conference ۱۶-۱۷ July ۲۰۰۹.

Woolcock M, ۲۰۰۱, The place of social capital in understanding social and economic outcomes, *Can J Policy Res (Isuma)*, v. ۲, p. ۱۱-۱۷.

راهنمای اشتراک نشریات تخصصی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

۱. اشتراک به صورت آونمان پذیرفته می‌شود: ۲. در صورت تمایل به اشتراک وجه اشتراک را به حساب ۰۱۰۵۹۷۳۰۰۱۰۰۰ به نام مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی قدس سره واریز و اصل فیش بانکی یا فتوکی آن را به همراه فرم اشتراک و مشخصات کامل خود به نشانی مجله ارسال نمایید: ۳. در صورت تغییر نشانی، اداره نشریات تخصصی را از نشانی جدید مطلع نمایید: ۴. کلیه مکاتبات خود را با شماره اشتراک مرفوم فرمایید: ۵. بهای اشتراک خارج از کشور با احتساب هزینه پست سالانه ۲۰ دلار و یا معادل آن می‌باشد: ۶. لطفاً در ذیل نوع نشریه و مبلغ واریزی و نیز مدت اشتراک خود را مشخص فرمایید.

فرشگاه الکترونیک <http://eshop.iki.ac.ir>

ردیف	عنوان نشریه	رتبه	تک‌شماره (ریال)	یک‌ساله (ریال)	از شماره تا شماره
۱.	دوفصل نامه «معرفت اقتصاد اسلامی»	علمی - پژوهشی	۳۵,۰۰۰	۷۰,۰۰۰	
۲.	دوفصل نامه «تاریخ اسلام در آینه پژوهش»	علمی - پژوهشی	۳۵,۰۰۰	۷۰,۰۰۰	
۳.	دوفصل نامه «قرآن شناخت»	علمی - پژوهشی	۳۵,۰۰۰	۷۰,۰۰۰	
۴.	دوفصل نامه «معرفت سیاسی»	علمی - پژوهشی	۳۵,۰۰۰	۷۰,۰۰۰	
۵.	دوفصل نامه «معرفت کلامی»	علمی - پژوهشی	۳۵,۰۰۰	۷۰,۰۰۰	
۶.	فصل نامه «روان‌شناسی و دین»	علمی - پژوهشی	۳۵,۰۰۰	۱۴۰,۰۰۰	
۷.	فصل نامه «معرفت ادیان»	علمی - پژوهشی	۳۵,۰۰۰	۱۴۰,۰۰۰	
۸.	فصل نامه «معرفت فرهنگی اجتماعی»	علمی - پژوهشی	۳۵,۰۰۰	۱۴۰,۰۰۰	
۹.	فصل نامه «معرفت فلسفی»	علمی - پژوهشی	۳۵,۰۰۰	۱۴۰,۰۰۰	
۱۰.	دوفصل نامه «اسلام و پژوهش‌های تربیتی»	علمی - پژوهشی	۳۵,۰۰۰	۷۰,۰۰۰	
۱۱.	دوفصل نامه «اسلام و پژوهش‌های مدیریتی»	علمی - ترویجی	۳۵,۰۰۰	۷۰,۰۰۰	
۱۲.	دوفصل نامه «معارف عقلی»	علمی - ترویجی	۳۵,۰۰۰	۷۰,۰۰۰	
۱۳.	دوفصل نامه «معرفت اخلاقی»	علمی - ترویجی	۳۵,۰۰۰	۷۰,۰۰۰	
۱۴.	ماهنامه «معرفت»	علمی - ترویجی	۳۵,۰۰۰	۴۲۰,۰۰۰	
۱۵.	دوفصل نامه «عیار پژوهش در علوم انسانی»	علمی - تخصصی	۳۵,۰۰۰	۷۰,۰۰۰	
۱۶.	دوفصل نامه «حکمت عرفانی»	علمی - تخصصی	۳۵,۰۰۰	۷۰,۰۰۰	
۱۷.	دوفصل نامه «معارف منطقی»	علمی - تخصصی	۳۵,۰۰۰	۷۰,۰۰۰	
۱۸.	دوفصل نامه «اندیشه‌های حقوق عمومی»	علمی - تخصصی	۳۵,۰۰۰	۷۰,۰۰۰	
۱۹.	فصل نامه «پویایی در علوم انسانی»	علمی - تخصصی	۳۵,۰۰۰	۱۴۰,۰۰۰	
۲۰.	Semiannual «Horizons of Thought»	علمی - تخصصی	۱۵ دلار	۳۰ دلار	

نام نشریه: .....

مدت اشتراک: .....

مبلغ واریزی: .....

فرم درخواست اشتراک

ایرجانب:	استان:	شهرستان: .....
خیابان / کوچه / پلاک:		
کد پستی:	صندوق پستی:	تلفن: (ثابت)..... (همراه)..... ۰۹.....
مقاصی دریافت مجله / مجلات فوق می‌باشم.		
لطفاً از شماره‌های ذکر شده مجلات به مدت..... به آدرس فوق ارسال فرمایید.		
در ضمن فیش بانکی به شماره:..... مبلغ:..... ریال به پیوست ارسال می‌گردد.		